

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องพฤติกรรมการสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในกรุงเทพมหานครได้มีการศึกษาถึง แนวคิด และทฤษฎีที่ใช้ในการอ้างอิงเพื่อการศึกษาครั้งนี้ ดังนี้

- 2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับลักษณะทางประชากรของผู้รับข่าวสาร
- 2.2 ทฤษฎีและแนวคิดพื้นฐานด้านการสื่อสารมวลชน
- 2.3 ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการเลือกรับข่าวสารจากสื่อมวลชน
- 2.4 ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจ
- 2.5 ทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 2.6 ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
- 2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะทางประชากรของผู้รับสาร

ผู้รับสารแต่ละคนจะมีลักษณะที่แตกต่างกันในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะลักษณะทางประชากร (Demographic Characteristics) ซึ่งได้แก่ อายุ เพศ การศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม และศาสนา

1. อายุ

อายุถือได้ว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนมีความแตกต่างกัน ในเรื่องความคิดและ พฤติกรรม โดยทั่วไปแล้วคนที่มีอายุน้อยมักจะมีความคิดเห็นเสรีนิยมยึดถืออุดมการณ์ใจร้อนและมองโลกในแง่ดี มากกว่าคนที่มีอายุมาก ในขณะที่คนที่มีอายุมากจะมีความคิดอนุรักษนิยมยึดถือการปฏิบัติระมัดระวัง และมองโลกในแง่ร้ายมากกว่าคนที่มีอายุน้อย สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากคนที่มีอายุประสบการณ์ในชีวิต ซึ่งเคยผ่านยุคปัญหาต่าง ๆ จนมีความผูกพันที่ยาวนานและมีผลประโยชน์ในสังคมมากกว่าคนที่มีอายุน้อย

2. เพศ

จากการวิจัยทางจิตวิทยาหลายเรื่องได้แสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงกับผู้ชายมีความแตกต่างกันมากในเรื่องความคิด ค่านิยม และทัศนคติ ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมและสังคมกำหนดบทบาท และกิจกรรมของคนสองเพศไว้ต่างกัน ผู้หญิงจึงมักเป็นคนที่มีจิตใจอ่อนไหวหรือเจ้าอารมณ์ โอนอ่อนผ่อนตามเป็นแม่บ้านแม่เรือนจากงานวิจัยยังพบอีกว่า ผู้หญิงถูกชักจูงได้ง่ายกว่าผู้ชาย (ปรเม สตะเวทิน, 2540 : 114)

3. การศึกษา

มีการศึกษาวิจัยหลายเรื่องได้ชี้ว่าการศึกษาของผู้รับสารนั้น ทำให้ผู้รับสารมีพฤติกรรมของการรับสารสื่อสารต่างกันไป เช่น บุคคลที่มีการศึกษาสูง ก็จะมี ความสนใจข่าวสารกว้างขวาง แต่จะไม่ค่อยเชื่ออะไรง่าย ๆ จะต้องมีหลักฐานหรือเหตุผลสนับสนุนเพียงพอจึงจะเชื่อ หรือผู้มีการศึกษาสูงมักจะใช้สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือพิมพ์มากกว่าสื่อวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และภาพยนตร์ เป็นต้น

4. ฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ

หมายรวมถึง อาชีพ รายได้ เชื้อชาติ ภูมิภาคของครอบครัว จากการวิจัยพบว่าสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจ ทำให้คนมีวัฒนธรรมที่ต่างกัน มีทัศนคติ ค่านิยม และเป้าหมายที่ต่างกัน งานวิจัยของ ชแรมม์ และไวท์ (Schramm and White, 1949 อ้างถึงใน ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ. 2542 : 49-50) ซึ่ง

ศึกษาการเปิดรับสารของผู้รับสารในสังคมอเมริกาพบว่า ผู้ที่มีรายสูงมักเป็นผู้นิยมเปิดรับสื่อสิ่งพิมพ์และนิยามเนื้อหาที่ค่อนข้างหนัก ไม่ค่อยสนใจเนื้อหาด้านความบันเทิง แมคเนลลี และคณะ (McNelly and Others, 1968 อ้างถึงใน ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ, 2542 : 50) พบว่า คนที่มีฐานะดีและมีการศึกษาสูงเป็นกลุ่มคนที่ได้รับข่าวสารที่มีเนื้อหาสาระจากสื่อมวลชนมากที่สุด ผลที่ได้จากการวิจัยในลักษณะเช่นนี้ ก็สามารถอธิบายได้เช่นเดียวกับกรณีของการศึกษาคือ ผู้ที่มีรายได้สูงนั้นมักมีการศึกษาสูง มีตำแหน่งหน้าที่การงานดี จึงมักถูกผลักดันให้มีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้หาข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ให้ทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ การเปิดรับข่าวสารจึงจำเป็นสำหรับผู้รับสารกลุ่มนี้มาก

กล่าวโดยสรุปว่า บุคคลจะเกิดพฤติกรรมการรับข่าวสารก็เพื่อสนองความพึงพอใจส่วนบุคคล โดยบุคคลจะเป็นผู้กำหนดว่าตนต้องการอะไรจากสื่อมวลชน ซึ่งจะพิจารณาจากความพึงพอใจและประโยชน์ที่ได้รับจากการสื่อสารบนพื้นฐานความต้องการของตนเป็นหลักและการเลือกสรร หรือแสวงหาข่าวสารก็ยังตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณลักษณะทางประชากรของแต่ละบุคคลอีกด้วย แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของประชากรและสังคมของผู้อ่าน เช่น เพศ อายุ รายได้ การศึกษา ตำแหน่ง หน้าที่ เป็นต้นตัวแปรอีกกลุ่มหนึ่งทางด้านผู้รับสารที่มีการวิจัยพบว่ามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สื่อของคนเรา (Berelson and Steiner , 1964:529-530 อ้างถึงในกาญจนา ธาณีปกรณ์, 2544:31) กรอบอ้างอิงทางความคิดนี้ รวมถึง บทบาททางเพศ การศึกษา ความสนใจ และความเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ สถานภาพทางสังคม และอื่น ๆ ที่เป็นคุณสมบัติที่มีความสำคัญของบุคคลกรอบอ้างอิงทางความคิดเหล่านี้ทำให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องของความรู้ ความคิด ความเชื่อ ทัศนคติ ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการสื่อสารของคน ตามแนวความคิดในเรื่องของการเลือกเปิดรับข่าวสาร (Selective Exposure)

จากทฤษฎีดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า บุคคลมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดการเปิดรับสื่อที่แตกต่างกัน ฉะนั้นในการทำวิจัยครั้งนี้ แม้ว่ากลุ่มตัวอย่างจะเป็นประชาชนทั้งหมด แต่ก็มี ความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงศึกษาตัวแปรทางด้านประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกันของกลุ่มตัวอย่าง อันได้แก่ เพศ อาชีพ ระดับการศึกษา และรายได้ เพื่อที่จะได้ทราบความแตกต่างทางบุคคลเหล่านี้ ซึ่งจะส่งผลต่อพฤติกรรมการเปิดรับสาร

2.2 ทฤษฎี และแนวคิดพื้นฐานด้านการสื่อสารมวลชน

แนวทางการศึกษาทฤษฎีสื่อสารมวลชนในสมัยแรก มีความเชื่อว่า การสื่อสารมี อิทธิพลอย่างมากต่อ ประชาชน ไม่มีทางปกป้องตนเองจากอิทธิพลที่มาจากสื่อมวลชน ซึ่งจากทฤษฎี Hyprodromic Needle Model หรือทฤษฎีเข็มฉีดยา กล่าวว่า “สื่อมวลชนมีอิทธิพลอย่างมากมาย ทั้งในการสร้างความรู้สึกรู้สึก และพฤติกรรมของบุคคล โดยเปรียบเนื้อหาของสื่อเหมือนยา เมื่อถูกฉีดยาเข้าไปที่ตัวบุคคลย่อมมีผลโดยตรงและทันทีต่อบุคคลผู้นั้น” (เสรี วงษ์มณฑา, 2532, หน้า 656.)

2.3 ทฤษฎี และแนวคิดเกี่ยวกับการเลือกรับข่าวสารจากสื่อมวลชน

ในการรับข่าวสารต่างๆ ผู้รับสารย่อมมีกระบวนการเลือกสรร (Selective Processes) ซึ่งแตกต่างกัน ไปตามประสบการณ์ ความต้องการ ความเชื่อ ทัศนคติ ความรู้สึกรู้สึก ฯลฯ ที่ไม่เหมือนกันของแต่ละบุคคล (พีระ จีระโสภณ, 2529, หน้า 636-640.) ประกอบด้วย บุคคลต่างๆจะมีพฤติกรรมในการเปิดรับด้วยสาเหตุต่างๆได้แก่

- ความเหงา เพราะมนุษย์ต้องการมีเพื่อน ไม่สามารถอยู่ได้เพียงลำพังต้องหันมาสื่อสารกับผู้อื่นความอยากรู้อยากเห็น เพราะเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ที่ต้องการจะรับรู้ข่าวสารเพื่อตอบสนองความต้องการของตน

- ประโยชน์ใช้สอย (Self Aggrandizement) โดยรับรู้ข่าวสารเพื่อประโยชน์ของตนเอง อาจจะได้รับความรู้ ความสนุกสนาน ความสุขกายสบายใจ สาเหตุนี้มาจากสื่อซึ่งมีลักษณะกระตุ้น ชื่นนำ ทำให้ผู้รับข่าวสารต้องการได้รับข่าวสารนั้นๆ

การสื่อสารและการเปิดรับข่าวสาร

การสื่อสารของมนุษย์เป็นกระบวนการ 2 ทาง (Two-way Process) ซึ่งประกอบด้วย แหล่งสาร สาร ช่องสาร ผู้รับสาร ผลที่เกิดขึ้นจากการสื่อสารและการสะท้อนกลับ (Rogers, 1971 : 145) การสื่อสารมีอยู่ในสังคม สัมผัสทุกสมาชิกในสังคม บางครั้งส่งผ่านช่องทางบุคคลบ้าง ส่งผ่านสื่อมวลชนบ้าง (Schramm, 1964 : 58)

ลูเซียน ดับบลิว พาย (Lucian W. Pye, 1963) กล่าวถึงความสำคัญของการสื่อสารว่าการสื่อสารเป็นสายใยของสังคม โครงสร้างของระบบการสื่อสารเป็นเสมือนโครงกระดูกของร่างกายสังคม เนื้อหาของการสื่อสารคือสิ่งที่มนุษย์ใช้ติดต่อกัน การไหลของข่าวสารจะกำหนดทิศทางและความรวดเร็วในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังนั้นจึงอาจวิเคราะห์กระบวนการทางสังคมทุกชนิดในแง่ของโครงสร้างเนื้อหา และการไหลของการสื่อสารได้

พัชนี เขยจรรยา และคณะ (2533 : 10) สรุปว่าการสื่อสารของมนุษย์เกิดขึ้นโดยปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนอย่างน้อย 2 คนขึ้นไป แต่การสื่อสารจะดำเนินไปได้ต่อเมื่อทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสารอยู่ในสภาพแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) ร่วมกันหรือมีขอบข่ายของประสบการณ์ (Field of Experience) บางส่วนร่วมกัน จึงจะเข้าใจความหมายของสัญลักษณ์ (Symbol) ที่ใช้ร่วมกัน

และการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารจะมีประสิทธิผลมากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะส่วนบุคคลและปัจจัยของผู้ส่งสาร อันได้แก่ เป้าหมาย/วัตถุประสงค์ แรงจูงใจ ทักษะการรับรู้ ความคาดหวัง รูปแบบการคิด ความรู้ และทักษะ รวมทั้งระดับการสื่อสาร สถานภาพและความสัมพันธ์ของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ตลอดจนบริบทและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ

ฮาโรลด์ ลาสเวลล์ (Harold Lasswell) ได้กล่าวถึง หน้าที่ทางสังคมของการติดต่อสื่อสาร 3 ประการ คือ

1. หน้าที่ในด้านการสังเกตการณ์เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อมทางสังคม (Surveillance of the environment) คือการติดตามเก็บรวบรวมข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ และเผยแพร่ข่าวสารที่มีสาระประโยชน์ไปสู่ประชาชนในสังคม
2. หน้าที่ในการแสดงถึงสิ่งที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมเพื่อประชาชนสามารถตอบสนองต่อเหตุการณ์หรือสภาพแวดล้อมนั้น (Correlation of the Different Parts of Society in Responding to Environment) หมายถึง หน้าที่ในการติดตามศึกษาเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างถูกต้องถี่ถ้วนแล้วทำหน้าที่อธิบายหรือชี้แจงให้ประชาชนในสังคมเกิดความเข้าใจและสามารถมีปฏิกิริยาตอบสนองเรื่องราวเหตุการณ์หรือสภาพแวดล้อมนั้น ๆ ได้อย่างเหมาะสม

3. หน้าที่ในการถ่ายทอดมรดกทางสังคมไปสู่อนุชนรุ่นใหม่ (Transmission of the Social Heritage One Generation to the Next) หมายถึงหน้าที่ในการถ่ายทอดหรือสืบทอดความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยมของสังคมจากยุคหนึ่งไปสู่ยุคสมัยต่อไปเพื่อให้อนุชนรุ่นหลังหรืออนุชนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ถึงบทบาทและระเบียบมรดกทางสังคม

ลาสเวลล์ ยังได้อธิบายเพิ่มเติมว่ากลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่ทั้ง 3 ประการข้างต้น ได้แก่ สื่อมวลชน นักหนังสือพิมพ์ บรรณาธิการ นักการทูต นักการศึกษา เป็นต้น

สื่อมวลชน

โรเจอร์ และชูเมคเกอร์ (Rogers and Shoemaker, 1971 : 145) กล่าวว่า สื่อมวลชนได้แก่วิทยุ โทรทัศน์และภาพยนตร์ เป็นต้น ซึ่งแหล่งข่าวอาจเป็นบุคคลเดียวหรือมากกว่านั้นสามารถนำข่าวสารไปยังผู้รับจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว เป็นการเพิ่มพูนความรู้และแพร่กระจายข่าวสารรวมทั้งเปลี่ยนทัศนคติที่บุคคลมีอยู่ได้

สื่อมวลชนแต่ละประเภทอาจมีผลต่อสังคมในระดับต่าง ๆ กัน และนับเป็นแหล่งข่าวสารที่สามารถพิสูจน์และทดสอบได้ จึงทำให้สังคมค่อนข้างมั่นใจว่าข่าวที่เสนอทางสื่อมวลชนเป็นความจริง มีการพบว่าจากการที่คนในปัจจุบันมีเวลาว่างอันจำกัด ความต้องการในการเปิดรับสื่อมวลชนต่าง ๆ ดูเหมือนจะเพิ่มขึ้นตามระดับการศึกษา จากการศึกษาของแชรมม์ (Schramm, 1973) พบว่ายิ่งคนมีการศึกษามากเท่าใด ก็มีแนวโน้มที่จะสนใจสื่อสิ่งพิมพ์มากกว่าสื่ออิเล็กทรอนิกส์มากเท่านั้น

อิทธิพลของสื่อมวลชน

โจเซฟ ที แคลปเปอร์ (Joseph T. Klapper) อ้างใน (ประมะ สตะเวทิน, 2533 : 142) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ที่มีทัศนคติ และพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของประชาชนไว้ดังนี้

1. อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อประชาชนนั้น ไม่ใช่อิทธิพลโดยตรง แต่เป็นอิทธิพลโดยอ้อม เพราะมีปัจจัยต่าง ๆ ที่กั้นอิทธิพลของสื่อมวลชน ปัจจัยดังกล่าวได้แก่

1.1 ความมีใจโน้มเอียงของผู้รับสาร (Predispositions) ประชาชนจะมีความคิดเห็น ค่านิยมและมีความโน้มเอียงที่จะประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ก่อนซึ่งได้รับอิทธิพลจากการคบหาสมาคมกับคนอื่น และสถาบันสังคมที่ตนเป็นสมาชิกเมื่อบุคคลนั้นสัมผัสกับคนอื่น และสถาบันสังคมที่ตนเป็นสมาชิกเมื่อบุคคลนั้นสัมผัสกับสื่อมวลชน ก็จะทำเอาทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรมเหล่านั้นติดตามด้วย

1.2 การเลือกของผู้รับสาร (Selective Processes) ประชาชนจะเลือกรับสารที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับความคิดเห็นและความสนใจของตน ประชาชนจะพยายามตีความสารตามความเชื่อและค่านิยมที่ตนมีอยู่เดิมและจะเลือกจดจำเฉพาะสิ่งที่สนับสนุนความคิดและความเชื่อของตน

1.3 อิทธิพลของบุคคล (Personal Influence) ข่าวสารจากสื่อมวลชนอาจไม่ได้ไปถึงประชาชนทั่วไปในทันที แต่จะผ่านสื่อบุคคลหรือผู้นำความคิดเห็นก่อนจะไปถึงประชาชน ผู้นำความคิดเห็นมักสอดแทรกความรู้สึกนึกคิดของตนเข้าไปด้วย ผู้นำความคิดเห็นจะมักเป็นคนที่ได้รับ ความเชื่อถือ เลื่อมใส และไว้วางใจจากประชาชนทั่วไปจึงเป็นผู้มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นและการตัดสินใจของประชาชน

1.4 ลักษณะของธุรกิจด้านสื่อมวลชน (Economic Aspects) การดำเนินธุรกิจด้านสื่อมวลชน ในสังคมเสรีนิยมซึ่งมีระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนั้น สื่อมวลชนสามารถแข่งขันกันได้โดยเสรี ต่างฝ่ายต่างเสนอความคิดเห็นและค่านิยมที่แตกต่างกันออกไปและประชาชนก็มีเสรีภาพในการที่จะเลือกเชื่อถือความคิดเห็นใดความคิดเห็นหนึ่งได้ และตัดสินใจว่าจะเชื่อถือสื่อมวลชนไหนดี

2. อิทธิพลที่สื่อมวลชนมีต่อประชาชน เป็นเพียงผู้สนับสนุนเท่านั้นคือสื่อมวลชนจะสนับสนุนทัศนคติ ค่านิยม ความมีใจโน้มเอียง ตลอดจนแนวโน้มด้านพฤติกรรมของประชาชนให้มีความเข้มแข็งและพร้อมที่จะแสดงให้ปรากฏออกมาเมื่อมีแรงจูงใจเพียงพอหรือเมื่อมีโอกาสเหมาะสม

3. สื่อมวลชนอาจทำหน้าที่เป็นผู้เปลี่ยนแปลงประชาชนได้เช่นกัน จะเกิดขึ้นต่อเมื่อบุคคลมีความโน้มเอียงที่จะเปลี่ยนแปลงอยู่ก่อนแล้ว หากสื่อมวลชนสามารถเสนอสิ่งที่สอดคล้องกับความต้องการของเขา เขาก็จะเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมได้ สื่อมวลชนจึงทำหน้าที่เป็นเพียงผู้เสนอหนทางในการเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมเท่านั้น

สื่อมวลชนสามารถสร้างทัศนคติและค่านิยมใหม่ให้เกิดแก่ประชาชนได้ในกรณีที่บุคคลนั้น ๆ ไม่เคยมีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้นมาก่อน ทัศนคติและค่านิยมใหม่นี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลผู้นั้นรับสารที่เสนอเรื่องราวในแนวเดียวกันบ่อย ๆ เป็นอิทธิพลในลักษณะสะสมมีใช้อิทธิพลที่ก่อให้เกิดผลได้ทันทีทันใดหรือในระยะเวลายาวขึ้น

ในการวิจัยนี้สื่อมวลชนมีบทบาทอย่างมากทั้งในด้านการให้ความรู้วิธีการเลือกตั้งรวมถึงข้อมูลต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบการเลือกตั้ง อีกทั้งยังทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์รณรงค์ให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองอีกด้วย

การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication)

ลาซาร์สเฟลด์ และคณะ (Lazarsfeld et al, 1984 : 151) อธิบายกระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคลว่าจะเกิดขึ้นในโอกาสที่เหมาะสม และมีการย้ายไปมาได้จนกว่าผู้รับสารจะสนใจและแก้งจนเกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด ข่าวสารหรือข้อมูลจะส่งผ่านจะได้รับการปรับเปลี่ยนจนน่าสนใจ และสอดคล้องกับแรงจูงใจหากมีการปฏิเสธที่ส่งไปนั้น ผู้ส่งสารหรือผู้นำความคิดเห็นสามารถชี้แจง โต้แย้ง ให้เหตุผลเพิ่มเติมได้ จัดว่าเป็นสื่อสาร (Feedback) อย่างรวดเร็วนอกจากนี้ผู้ส่งสารยังสามารถใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวและสถานภาพทางสังคมเอื้อให้เกิดการส่งและรับสารอย่างได้ผลอีกด้วย

ช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคลจึงเป็นอีกช่องทางหนึ่ง ที่ได้รับความสนใจในฐานะผู้ถ่ายทอดข่าวสารและเป็นแหล่งข้อมูลที่มีเสถียรภาพและความน่าไว้วางใจสูง แต่มักไม่ได้รับความน่าเชื่อถือในแง่เนื้อหาของสาร (พัชนี เสงี่ยม และคณะ 2533 : 23)

โรเจอร์และชูเมคเกอร์ (Rogers and shoemaker) ได้กล่าวไว้ในกรณีที่ต้องการให้บุคคลใด ๆ เกิดการยอมรับในสารที่เสนอไป หรือการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพที่สุด ที่ใช้ในการกระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจยอมรับสารนั้น ควรใช้การสื่อสารระหว่างบุคคล โดยใช้สื่อบุคคลเป็นผู้เผยแพร่ข่าวสาร สื่อบุคคลนั้นจะเป็นประโยชน์มาก ในกรณีที่ส่งสารหวังผลให้ผู้รับเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมในการยอมรับสารนั้น นอกจากนี้ยังเป็นวิธีที่ช่วยให้ผู้รับสารมีความเข้าใจกระจ่างชัดต่อสารและตัดสินใจรับสารได้อย่างมั่นใจยิ่งขึ้นด้วย

ประสิทธิภาพของสื่อบุคคล

การสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นการสื่อสารแบบสองทาง ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถซักถามทำความเข้าใจและมีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกันได้โดยทันที จัดเป็นลักษณะที่เป็นประโยชน์มาก ใน

การใช้เครื่องชักจูงโน้มน้าวใจผู้รับสาร ดังที่เสถียร เขยประทับ (2525) ได้กล่าวถึงประสิทธิภาพของสื่อบุคคลไว้ดังนี้

1. สามารถทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข่าวสารแบบบุคคลวิธี ถ้าผู้รับสารไม่เข้าใจก็ไม่สามารถไต่ถามหรือขอข่าวสารเพิ่มเติมจากผู้ส่งสารได้ ในเวลาอันรวดเร็ว ส่วนผู้ส่งสารก็สามารถปรับปรุงแก้ไขสารที่ส่งออกไปให้เข้ากับความต้องการและเข้าใจของผู้รับสารได้ ในเวลาอันรวดเร็วเช่นกัน การที่ช่องสารที่เป็นสื่อสารระหว่างบุคคลมีระดับปฏิกริยาตอบสนองหรือปฏิกริยาสะท้อนกลับสูง สามารถทำให้ลดอุปสรรคของการสื่อสาร ที่เกิดจากการเลือกรับสารการเลือกแปลหรือตีความสารและการเลือกจำสารได้

2. สามารถจูงใจบุคคลให้เปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ฝังรากลึกได้ การสื่อสารระหว่างบุคคลนี้แบ่งออกเป็น การติดต่อสื่อสารโดยตรง และการติดต่อสื่อสารโดยกลุ่ม ดังนี้ (เสถียร เขยประทับ, 2525)

2.1 การติดต่อโดยตรง (Direct Contact) การติดต่อโดยตรงนี้ใช้สื่อบุคคลในการเผยแพร่ข่าวสารโดยวิธีเยี่ยมบ้านเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีกับประชาชน วิธีนี้หากประชาชนหรือผู้รับสารสงสัยยังไม่เข้าใจ ก็สามารถซักถามทำความเข้าใจได้เป็นอย่างดีนอกจากนี้ผู้เผยแพร่ข่าวสารยังสามารถสำรวจข้อเท็จจริง เกี่ยวกับตัวผู้รับสารได้ด้วยฉะนั้นในกิจการเผยแพร่ข่าวสารสร้างความเข้าใจหรือชักจูงโน้มน้าวใจ จึงนิยมใช้การติดต่อสื่อสารโดยตรง แต่มีข้อจำกัด คือการสื่อสารประเภทนี้ต้องใช้สื่อบุคคลเป็นจำนวนมากสิ้นเปลืองเวลาและแรงงานในการเผยแพร่ข่าวสาร

2.2 การติดต่อโดยกลุ่ม (Group Contact of Community Public) คือการติดต่อโดยผ่านกลุ่ม กลุ่มจะมีอิทธิพลต่อบุคคลส่วนรวม กลุ่มต่าง ๆ ช่วยให้การสื่อสารของบุคคลบรรลุเป้าหมายได้ ดังนี้ บลูมเมอร์ (Blumer, 1969) กล่าวไว้ว่า “สังคมมนุษย์ประกอบด้วยกลุ่มที่ต่างชนิดกัน ส่วนใหญ่ชีวิตที่อยู่ร่วมกันทั้งหมด จะประกอบกันเป็นแบบแผนปฏิบัติและมีพฤติกรรมร่วมของบุคคล เมื่อกลุ่มมีความสนใจมุ่งไปสู่ทิศทางใด บุคคลส่วนใหญ่ในกลุ่มก็จะมีความสนใจไปในทางนั้นด้วย” การติดต่อนี้โดยอาจทำได้โดยการประชุม อภิปราย และสนทนาในกลุ่มคือ จัดกลุ่มคนที่มีความสนใจกันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ให้สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นมีปฏิกริยาโต้ตอบกัน ซึ่งจะมีส่วนในการตัดสินใจยอมรับหรือปฏิเสธข่าวสาร

สื่อบุคคลมีบทบาทในรูปของการชักชวนผู้อื่นให้ไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือให้เลือกผู้สมัครคนใดคนหนึ่งรวมถึงการได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในเรื่องของการเมือง

สำหรับประสิทธิภาพของสื่อมวลชนและสื่อบุคคลนั้น นักวิชาการทางการสื่อสารส่วนใหญ่ต่างเห็นพ้องกันว่า สื่อมวลชนจะมีประสิทธิภาพมากกว่าสื่อบุคคล ในการให้ข่าวสารจะมีประสิทธิภาพมากกว่า ในการชักจูงใจให้บุคคลมีทัศนคติต่อเรื่องนั้น ๆ ตามแนวทางที่มุ่งหวังดังเช่น

โรเจอร์ (Rogers, 1978 : 291) ได้กล่าวเปรียบเทียบประสิทธิภาพของสื่อมวลชนและสื่อบุคคลไว้ว่าผลการวิจัยต่าง ๆ พบว่าสื่อมวลชนสามารถเปลี่ยนแปลงการรับรู้ ซึ่งหมายถึงการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจ ได้อย่างมีประสิทธิภาพแต่การสื่อสารระหว่างบุคคลนั้นมีประสิทธิภาพมากกว่าเมื่อวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสาร อยู่ที่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติเพราะข่าวสารที่ถ่ายทอดออกจากสื่อมวลชนเพียงอย่างเดียวไม่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ฝังแน่นหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำว่า เบตทิงฮอส (Bettinghaus, 1968 : 180) ที่ว่าสื่อมวลชนเป็นเพียงตัวเสริมความเชื่อและทัศนคติที่มีอยู่เดิมให้ฝังแน่นมากกว่าจะเปลี่ยนแปลงทัศนคติอย่างสิ้นเชิงแต่อาจเปลี่ยนแปลงการรับรู้ได้บ้างในขอบเขตจำกัดของประสบการณ์ ฉะนั้นสื่อมวลชนจึงเป็นเพียงแหล่งความคิดและเป็นผู้วางแนวทางในการเปลี่ยนแปลงเท่านั้น กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์นั้นเป็นผลจากการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลแบบเห็นหน้าเห็นตากันทั้งสิ้น

แคทซ์และลาซาร์สเฟลด์ (Katz and Lazarsfeld, 1955 : 27) ก็เห็นพ้องต้องกันว่า การสื่อสารระหว่างบุคคล มีผลต่อการทำให้ผู้รับสารยอมรับที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติและยอมรับที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มากที่สุด ฉะนั้นสื่อบุคคลจึงมีความสำคัญมากกว่าสื่อมวลชนในชั้นสูงใจ ส่วนสื่อมวลชนจะมีความสำคัญมากกว่าในชั้นของการให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องและอาจมีผลบ้างในการสร้างทัศนคติในเรื่องที่บุคคลยังไม่เคยรับรู้มาก่อน

สำหรับปัจจัยที่ทำให้เกิดการติดต่อโดยผ่านสื่อบุคคลมีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคล มากกว่าการติดต่อสื่อสารโดยผ่านสื่อมวลชนตามแนวความคิดของลาซาร์สเฟลด์ (Lazarsfeld and Menzel, 1968 : 97) มี 5 ประการคือ

1. การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลสามารถจัดการเลือกรับสารของผู้ฟังได้ เนื่องจากการหลีกเลี่ยงการสนทนาหรือรับฟัง เป็นไปได้ยากกว่าการรับข่าวสารจากสื่อมวลชนนั้นผู้รับสารอาจหลีกเลี่ยงไม่รับฟังเนื้อหาที่ขัดแย้งกับทัศนคติและความเชื่อถือของตนหรือเรื่องที่ตนไม่สนใจได้ง่าย
2. การติดต่อสื่อสารแบบเผชิญหน้า เปิดโอกาสให้ผู้ฟังส่งสาร สามารถปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงเนื้อหาที่สนทนากันได้ในเวลาอันรวดเร็ว ถ้าหากเนื้อหาที่สนทนานั้นได้รับการต่อต้านจากคู่สนทนา
3. การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลนั้นจะมีลักษณะง่าย ๆ เป็นกันเอง จึงง่ายต่อการชักจูงใจให้คล้อยตาม
4. ผู้รับสารส่วนใหญ่มักจะเชื่อถือในข้อตัดสินใจและความคิดเห็นของผู้ที่เขารู้จักและนับถือมากกว่าบุคคลที่เขาไม่รู้จักมาก่อนแล้วมาติดต่อสื่อสารด้วย

2.4 ทฤษฎีการใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจ (Uses and Gratification)

แบบจำลองการใช้ประโยชน์และการได้รับความพึงพอใจนี้ เป็นแบบจำลองที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์เป็นผู้เลือกการบริโภคสื่อมวลชนตามความต้องการและแรงจูงใจของตน โดยมีความคาดหวังและวัตถุประสงค์การใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชน เพื่อสนองความพึงพอใจของตนแตกต่างกันไป การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้สื่อเพื่อประโยชน์และความพึงพอใจของเวนเนอร์ (Wenner, 1982 : 451-479) โดยได้รับการรวมผลงานวิจัยที่ผู้ทำไว้มากมาย และเวนเนอร์ได้สรุปแบบความพึงพอใจจากการใช้สื่อออกเป็นกลุ่มได้ดังนี้

1. การใช้ข่าวสารเพื่อประโยชน์ทางด้านข้อมูล (Orientational Gratification) เพื่อให้อ้างอิงและเป็นแรงเสริมย้ำในความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคม รูปแบบของความต้องการที่แสดงออกมาได้แก่ การติดตามข่าวสาร (Surveillance) การได้มาซึ่งข้อมูลเพื่อช่วยในการตัดสินใจ (Decisional Utility) หรือเพื่อช่วยในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (Vote Guidance)
2. เป็นการใช้ข่าวสารเพื่อเชื่อมโยงระหว่างข้อมูลเกี่ยวกับสังคม (Social Gratification) ซึ่งรับรู้จากข่าวสาร เข้ากับเครือข่ายส่วนบุคคลของปัจเจกชน เช่น การนำข้อมูลไปใช้ในการสนทนากับผู้อื่นเพื่อการชักจูงใจ เป็นต้น
3. กระบวนการใช้ประโยชน์จากข่าวสารเพื่อดำรงเอกลักษณ์ของบุคคล (Para-Social Gratification) เพื่อการอ้างอิงผ่านตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสื่อ หรือปรากฏในเนื้อหาของสื่อ การยึดถือหรือความชื่นชมผู้อ่านข่าวเป็นแบบอย่างในทางพฤติกรรม
4. กระบวนการใช้ข่าวสารเพื่อประโยชน์ในการลดหรือผ่อนคลายความตึงเครียดทางอารมณ์ (Para- Orientational Gratifications) เพื่อปกป้องตนเอง เช่น เป็นการใช้เวลาให้หมดไปเพื่อความ

เพลิตเพลิน สนุกสนาน เพื่อหลีกเลี่ยงหนีจากสิ่งที่ไม่พึงพอใจอย่างอื่น เป็นต้น (แคทซ์และคณะ (Katz.E.and Other. 1974 อ้างถึงใน มสธ.2531 : 634-635)

องค์ประกอบของการใช้ประโยชน์ของการได้รับความพึงพอใจ

แนวทางการศึกษาเรื่องการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจ เป็นแนวความคิดที่มีความเชื่อว่ามนุษย์เป็นผู้รับสารจะเป็นผู้กำหนดว่าตนเองต้องการอะไร สื่อชนิดไหน สารอะไร เพื่อสนองความต้องการของตนเองเป็นหลักอันนำไปสู่ความพึงพอใจ แนวความคิดดังกล่าวเป็นการพิจารณาผู้รับสารในมุมมองของผู้กระทำ (Active Receiver) ต่อสื่อ แคทซ์และคณะ (Katz.E.and Other. 1974 อ้างถึงใน มสธ. 2531 : 634-635) ได้อธิบายแนวความคิดเรื่องการใช้ประโยชน์และการได้รับการพึงพอใจจากสื่อมวลชนของผู้รับสารไว้ว่าเป็นการศึกษาผู้รับสารเกี่ยวกับ (1) สภาวะทางสังคมและจิตใจ ซึ่งก่อให้เกิด (2) ความต้องการจำเป็นของบุคคลและเกิดมี (3) ความคาดหวังจากสื่อมวลชนหรือแหล่งข่าวอื่น ๆ แล้วนำไปสู่ (4) การเปิดรับสื่อมวลชนในรูปแบบต่าง ๆ กันอันก่อให้เกิดผลคือ (5) การได้รับความพึงพอใจจากที่ต้องการ และ (6) ผลอื่น ๆ ที่ตามมาซึ่งอาจจะไม่ใช่ผลที่ตั้งเจตนาไว้

2.5 ทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล

ทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล เป็นทฤษฎีที่ชี้ให้ผู้ส่งสาร (Source) ได้ตระหนักถึงความแตกต่างของบุคคลที่อยู่ในฐานะผู้รับสาร ซึ่งจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมการใช้สื่อ ทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Difference Theory) ได้อธิบายว่า บุคคล (Individual Difference) มีความแตกต่างกันหลายประการ เช่น บุคลิกภาพ ทัศนคติ สติปัญญา และความสนใจ เป็นต้น และความต่างนี้ยังขึ้นอยู่กับสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้นสาร (Message) จะมีอิทธิพลมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับสภาพทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้น สาร(Message) จะมีอิทธิพลมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของผู้รับสาร

แนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับทฤษฎีนี้ คือ (Joseph T.Klapper, 1967:49)

1. บุคคลมีความแตกต่างกันในด้านบุคลิกภาพและสภาพจิตวิทยา
2. ความแตกต่างกันดังกล่าวนี้เป็นเพราะบุคคลมีการเรียนรู้
3. บุคคลที่อยู่ต่างสภาพกันจะได้รับการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมที่ต่างกัน การเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมที่ต่างกันทำให้บุคคลมีทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ และบุคลิกภาพที่แตกต่าง

ในการศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้รับสารพบว่า มีปัจจัย 2 ประการ ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวกับ การยอมรับการสื่อสารที่ถูส่งมาจากผู้ส่งสาร (Sender) คือ (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร , 2537 : 63-64)

1. ภูมิหลังหรือปัจจัยแวดล้อมทางสังคมที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกัน ย่อมจะมองหรือยอมรับประเด็นในการสื่อสารแตกต่างกันไป

2. ภูมิหลังหรือปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย

- 2.1 ภูมิหลังของประชากร (Demographics) เช่น เพศ อายุ และสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (Socio Economic Status) เป็นต้น

- 2.2 ภูมิหลังทางจิตวิทยา (Psychographics) หรือแบบแผนการดำเนินชีวิต(Lifestyle)

- 2.3 ภูมิหลังในการเปิดรับสื่อ ส่วนนี้นับเป็นส่วนสำคัญในการสื่อสารและมักเป็นตัวแปรต้นที่ใช้ในการศึกษาเพื่อติดตามผลการเปิดรับสื่อที่ต่างกัน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากนิสัยการเปิดรับ

สื่อที่ไม่เหมือนกันซึ่งความแตกต่างนี้มีอิทธิพลถึงการเปิดรับข่าวสารและการใช้ประโยชน์ของบุคคล มีผลมาจากลักษณะทางประชากรศาสตร์เฉพาะตัวละบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ซึ่งมีอิทธิพลทำให้บุคคลมีพฤติกรรมการสื่อสารเหมือนหรือแตกต่างกัน ดังนี้

1. อายุ นักจิตวิทยาพบว่า เมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้น โอกาสเปลี่ยนใจหรือถูกชักจูงใจน้อยลง นอกจากนี้อายุยังมีอิทธิพล ทำให้การเปิดรับสื่อตามความสนใจ ความเชื่อ หรือพฤติกรรมการรับข่าวสาร

2. เพศ สังคม และวัฒนธรรม เป็นตัวกำหนดบทบาทกิจกรรมที่แตกต่างกัน ทำให้ความคิด ค่านิยม ทักษะคติ รวมถึงพฤติกรรมความต้องการ ตลอดจนการตัดสินใจยอมรับสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันไป

3. การศึกษา ทำให้บุคคลเกิดความคิด ความต้องการ อุดมการณ์ที่แตกต่างกัน บุคคลที่มีการศึกษาสูงจะสนใจข่าวสารเพราะเป็นผู้รับสารที่ดีและมีความรู้กว้างขวาง จึงมีความเข้าใจสารได้ดีและลึกซึ้งกว่า

4. อาชีพ อาชีพที่แตกต่างกันมีแนวคิด ทักษะคติ อุดมการณ์ต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน เพราะอาชีพเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการกำหนดรูปแบบของเวลา และสถานที่ทำให้มีผลต่อการรับสื่อของแต่ละบุคคลด้วย

5. รายได้ เป็นปัจจัยกำหนดความเป็นอยู่ ความต้องการ ความคิดเห็น ตลอดจนพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคล ดังนั้นบุคคลที่มีรายได้สูง จึงเป็นปัจจัยสนับสนุนให้บุคคลเปิดรับสื่อได้หลากหลายประเภทกว่าบุคคลที่มีรายได้ต่ำ

6. ภูมิฐานะ ที่อยู่อาศัย จะเกี่ยวข้องกับสภาพทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้บุคคลที่อยู่ในพื้นที่ที่แตกต่างกันมีทักษะคติ พฤติกรรมแตกต่างกัน ปัจจัยด้านบุคลิกภาพและจิตวิทยาส่วนบุคคล ลักษณะการอบรมเลี้ยงดู การดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมทางสังคมที่แตกต่างกัน มีผลกระทบถึงระดับสติปัญญา ความคิด ทักษะคติ ตลอดจนกระบวนการทางจิตใจในแง่การรับรู้ การเรียนรู้ การจูงใจ ทำให้บุคคลสร้างกรอบความคิดเห็น ความเชื่อ ทักษะคติ รวมทั้งค่านิยมภายในตัวเองขึ้นมาเป็นบุคลิกภาพส่วนบุคคล

ปัจจัยทางสังคม

ลักษณะทางสังคมของบุคคลมีผลต่อความรู้สึกรู้สึกนึกคิด ค่านิยม ตลอดจนการแสดงออกด้านพฤติกรรมต่าง ๆ รวมทั้งพฤติกรรมการสื่อสารของแต่ละบุคคล

นอกจากนี้ วิลเบอร์ ชรามม์ (Wilbur Schramm, 1973:121-124) ยังชี้ให้เห็นว่ายังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการเลือกเปิดรับข่าวสารของบุคคลแต่ละคนดังนี้

1. ประสบการณ์ บุคคลจะแสวงหาข่าวสารแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ของตน
2. การประเมินสารประโยชน์ของข่าวสารบุคคลจะแสวงหาข่าวสารเพื่อตอบสนองจุดประสงค์ของตน

3. ภูมิหลัง บุคคลที่มีภูมิหลังแตกต่างกันจะให้ความสนใจต่อเนื้อหาสารต่างกัน
4. การศึกษาและสภาพแวดล้อม มีผลต่อเนื้อหาของสารและพฤติกรรมการเลือกรับสื่อของบุคคล

5. ความสามารถในการรับสาร เป็นเรื่องเกี่ยวกับสภาพร่างกายและจิตใจของบุคคล ทำให้มีผลต่อพฤติกรรมการเปิดรับสารที่แตกต่างกัน

6. บุคลิกภาพ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทักษะคติ การโน้มน้าวใจ และพฤติกรรมของตน

7. อารมณ์ สถานภาพทางอารมณ์เป็นอุปสรรคต่อความเข้าใจความหมายของสาร

8. ทักษะ เป็นตัวกำหนดท่าทีในการรับและการตอบสนองข่าวสารที่เปิดรับจากแนวความคิดด้านลักษณะประชากรศาสตร์พบว่า ลักษณะทางประชากรศาสตร์ปัจจัยด้านบุคลิกภาพ และจิตวิทยาส่วนบุคคล และปัจจัยทางสังคมแตกต่างกัน ส่งผลให้บุคคลมีพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารที่แตกต่างกัน

แนวความคิดดังกล่าวข้างต้นนี้ ชี้ให้เห็นว่าหากต้องการจะสื่อสารให้เกิดสัมฤทธิ์ผลควรจะต้องเข้าใจถึงคุณลักษณะของประชากร ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมการใช้สื่อและการรับฟังข่าวสารของผู้รับเป้าหมาย ซึ่งสอดคล้องกับเดอเฟลอร์ (Defleur , M. L., 1970:122-124) ได้เสนอทฤษฎีกลุ่มสังคม (Social Categories Theory) โดยกำหนดให้ปัจจัยทางสังคมเป็นตัวแปรแทรก (Intervening Variables) ซึ่งกล่าวว่า ประชาชนมีลักษณะทางสังคมคล้ายกันจะแสดงพฤติกรรมการสื่อสารคล้ายคลึงกัน เช่น การเปิดรับสื่อมวลชน ความชอบต่อสื่อประเภทต่าง ๆ และผลของการสื่อสาร เป็นต้น (พีระ จิโรโสภณ, 2535:646)

สำหรับลักษณะทางสังคมที่สำคัญนั้น ได้แก่ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ ชาติพันธุ์ ศาสนา อายุ เพศ ภูมิภาค เป็นต้น ซึ่งตามสมมติฐานนั้น ประชาชนที่มีลักษณะทางสังคมอยู่ในกลุ่มเดียวกันมักจะมีควมสนใจหรือมีพฤติกรรมในแนวทางเดียวกัน

กล่าวโดยสรุปว่า บุคคลจะเกิดพฤติกรรมการรับข่าวสารก็เพื่อสนองความพึงพอใจส่วนบุคคล โดยบุคคลจะเป็นผู้กำหนดว่าตนต้องการอะไรจากสื่อมวลชน ซึ่งจะพิจารณาจากความพึงพอใจและประโยชน์ที่ได้รับจากการสื่อสารบนพื้นฐานความต้องการของตนเป็นหลักและการเลือกสรร หรือแสวงหาข่าวสารก็ยังคงอยู่บนพื้นฐานของคุณลักษณะทางประชากรของแต่ละบุคคลอีกด้วย แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของประชากรและสังคมของผู้อ่าน เช่น เพศ อายุ รายได้ การศึกษา ตำแหน่ง หน้าที่ เป็นต้นแปรอีกกลุ่มหนึ่งทางด้านผู้รับสารที่มีการวิจัยพบว่ามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการใช้สื่อของคนเรา (Berelson and Steiner , 1964:529-530 อ้างถึงในกาญจนา ธาณีปกรณ์, 2544:31) กรอบอ้างอิงทางความคิดนี้ รวมถึง บทบาททางเพศ การศึกษา ความสนใจ และความเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ สถานภาพทางสังคม และอื่น ๆ ที่เป็นคุณสมบัติที่มีความสำคัญของบุคคลกรอบอ้างอิงทางความคิดเหล่านี้ทำให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องของความรู้ ความคิด ความเชื่อ ทักษะ ซึ่งมอิทธิพลต่อพฤติกรรมทางการสื่อสารของคน ตามแนวความคิดในเรื่องของการเลือกเปิดรับข่าวสาร (Selective Exposure)

จากทฤษฎีดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า บุคคลมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ส่งผลให้เกิดการเปิดรับสื่อที่แตกต่างกัน ฉะนั้นในการทำวิจัยครั้งนี้ แม้ว่ากลุ่มตัวอย่างจะเป็นประชาชนทั้งหมด แต่ก็มี ความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงศึกษาตัวแปรทางด้านประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกันของกลุ่มตัวอย่าง อันได้แก่ อายุ ภูมิภาค สถานศึกษา ระดับการศึกษา และรายได้ เพื่อที่จะได้ทราบความแตกต่างทางบุคคลเหล่านี้ ซึ่งจะส่งผลต่อพฤติกรรมการสื่อสาร

2.6 ทฤษฎีและแนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation)

ความหมายของคำว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) การมีส่วนร่วมทางการเมือง มีผู้ให้ความหมายและแนวคิดมากมายหลายอย่างต่างกันไป ซึ่งสรุปความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ได้ดังนี้คือ

1. การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง กิจกรรมของประชาชนตามสิทธิที่กฎหมายกำหนด โดยเฉพาะสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง สิทธิที่จะเข้าสมาคมหรือก่อตั้งพรรคการเมืองหรือกลุ่มผลประโยชน์ สิทธิที่จะอุทธรณ์ต่อรัฐบาล สิทธิเกี่ยวกับการพูด ชุมนุม และการพิมพ์อย่างอิสระ และเป็นกิจกรรมซึ่งมุ่งหมายเพื่อมีอิทธิพลต่อรัฐบาลในการเลือกตั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมถึงการเข้ามีส่วนร่วมต่อการปกครองโดยกระทำกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับการปกครอง

2. การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การกระทำด้วยความสมัครใจของสมาชิกในสังคม เพื่อที่จะคัดเลือกผู้ปกครอง และมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะทั้งทางตรงและทางอ้อม กิจกรรมเหล่านี้คือ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การติดตามข่าวสารทางการเมือง การช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือพรรคการเมือง การติดต่อสัมพันธ์กับผู้แทนราษฎร และยังมีลักษณะของความกระตือรือร้นทางการเมืองที่พิจารณาจากการสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการ การช่วยรณรงค์หาเสียง การแข่งขันกันเป็นเจ้าหน้าที่พรรคการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ

3. การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ตามความสมัครใจของสมาชิกในสังคมการเมืองที่จะเลือกกระทำ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ต้องการมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายหรือการดำเนินการของรัฐบาล ในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ รวมทั้งอาจจะเป็นกิจกรรมง่าย ๆ เช่น การพูดคุยกถเถียงปัญหาการเมือง การไปใช้สิทธิเลือกตั้ง หรือการสมัครรับเลือกตั้งเป็นตัวแทนของประชาชน เป็นต้น ซึ่งการกระทำอาจจะผิดหรือถูกต้องตามกฎหมาย อาจใช้หรือไม่ใช้ความรุนแรง อาจจะสำเร็จหรือไม่สำเร็จผลหรือกระทำโดยสำนักทางการเมืองหรือถูกชักจูงระดมพลังก็ได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นอาจสรุปความหมายของ การมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ดังนี้คือการมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การที่ประชาชนมีสิทธิตามระบบการเมืองและกฎหมายกำหนดให้กระทำได้ เป็นการกระทำที่ต้องเกิดขึ้นด้วยความสมัครใจของตัวประชาชนเอง เพื่อให้มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐทั้งการเมืองการปกครองระดับท้องถิ่นและการเมืองการปกครองระดับชาติ อย่างไรก็ตาม แม้การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประชาชนจะเป็นไปตามสิทธิที่ระบบการเมืองและกฎหมายกำหนดให้กระทำได้ เช่น อนุญาตให้ประชาชนสามารถรวมตัวเพื่อชุมนุมคัดค้าน หรือแสดงความคิดเห็นต่อนโยบายต่าง ๆ ของรัฐได้ แต่ก็สามารถที่จะทำให้การมีส่วนร่วมในบางเหตุการณ์ดำเนินไปโดยถูกต้องตามกฎหมายและอาจลุกลามเป็นการกระทำที่ละเมิดกฎหมายหรือผิดกฎหมายได้ เช่น การขว้างปา ต่อสู้ทำร้ายร่างกาย การใช้ความรุนแรงกัน หรือแม้กระทั่งการชุมนุมแล้วมีอาวุธซึ่งถือว่าผิดกฎหมาย หรือแม้กระทั่งการชุมนุมกันแล้วทำให้ประชาชนกลุ่มอื่นเดือดร้อน นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอาจเกิดขึ้นด้วยความสมัครใจ เนื่องจากความเข้าใจในสิทธิประโยชน์ที่ตนจะพึงมีพึงได้จาก การมีส่วนร่วมนั้น หรือเกิดขึ้นเพราะการถูกหลอกล่อ โดยการชักจูง เพื่อหวังผลประโยชน์ทางการเมืองของบุคคลบางคนหรือบางกลุ่ม ดังปรากฏอยู่ในการเมืองของหลายประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประเทศด้อยพัฒนาและกำลังพัฒนา ที่กลุ่มผู้มีอำนาจอิทธิพลทางการเมืองอาศัยประโยชน์จากความไม่รู้ ไม่เข้าใจทางการเมืองของประชาชนโดยการชักจูง ระดมพลังโดยทำให้ประชาชนเข้าใจผิดในข้อเท็จจริงของสถานการณ์ทางการเมืองหรือการใช้อำิสสินจ้างรางวัลเป็นปัจจัย เพื่ออาศัยพลังของประชาชนนั้น ๆ สนับสนุนสร้างความชอบธรรมเพื่อการคงอยู่ในอำนาจทางการเมืองของตน หรือกำจัดคู่แข่งทางการเมือง เหล่านี้จัดเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งสิ้น

แนวคิดสำคัญเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ

1. การมีส่วนร่วมโดยแสดงพฤติกรรมในทางการเมืองการปกครองของประชาชน เพื่อให้มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนหรือกลุ่มตนให้มากที่สุด
2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นไปตามสิทธิที่มีระบบการเมืองและกฎหมายรองรับ
3. ลักษณะของพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามสิทธิของประชาชนอาจขยายผลเป็นความรุนแรงทางการเมือง ซึ่งอาจจะผิดกฎหมายได้
4. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นไปตามความสมัครใจของประชาชน แต่ความสมัครใจอาจเกิดจากความไม่รู้ ไม่เข้าใจหรือสำคัญผิดในข้อเท็จจริงของสถานการณ์ทางการเมือง เนื่องจากถูกชักจูงด้วยวิธีการต่างๆ จากผู้หวังผลประโยชน์ก็ได้

จากความหมายและแนวคิดของการมีส่วนร่วมทางการเมืองดังกล่าว เราจึงพบเห็นลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในประเทศต่าง ๆ ในบริบทของพฤติกรรมที่แตกต่างกันไป เช่น การเดินขบวนประท้วง การนัดหยุดงานของกลุ่มผู้ใช้แรงงานทั่วประเทศ ตามที่กฎหมายแรงงานอนุญาตให้กระทำได้ เพื่อกดดันและส่งอิทธิพลให้รัฐตัดสินใจในนโยบายเพิ่มค่าจ้างขั้นต่ำตามกฎหมายและพฤติกรรมการเดินขบวนประท้วงนั้นจะยุติลงเมื่อข้อเรียกร้องบรรลุผล หรือข้อตกลงที่ทุกฝ่ายพอใจหรืออาจจบลงด้วยความไม่บรรลุผล และ/หรือด้วยความรุนแรงที่ผิดกฎหมาย

ลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

Bubar (1972:3) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมโดยตรง เป็นลักษณะที่ประชาชนเป็นผู้ดำเนินการ ปกครองตนเองโดยตรง เช่น บริหารงาน กำหนดนโยบาย ตัดสินใจดำเนินงานด้วยตนเอง
2. การมีส่วนร่วมโดยอ้อม เป็นลักษณะที่ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมแต่ไม่ได้เป็นผู้ดำเนินการ ปกครองตนเองโดยตรง โดยการเลือกตั้งตัวแทนของประชาชนเข้าไปทำหน้าที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกตั้งเสรีแต่กำหนดกติกาให้ประชาชนควบคุมฝ่ายปกครองเพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชน

การจำแนกรูปแบบและกิจกรรมในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนไว้โดยใช้แนวคิดของ Norman H. Nie and Sydney Verba มี 4 รูปแบบ คือ

1. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (Voting)

เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ทำให้ประชาชนมีอิทธิพลเหนือผู้นำเพราะทำให้ผู้นำจำเป็นต้องปรับปรุงนโยบายเพื่อคะแนนเสียงของตน แต่คะแนนเสียงดังกล่าวนี้คือความเห็นเกี่ยวกับความชื่นชอบของพลเมืองที่มีต่อผู้นำได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น เพราะเป็นเพียงการเปลี่ยนการลงคะแนนเสียงจากผู้สมัครคนหนึ่งไปอีกคนหนึ่งเท่านั้น มิได้แสดงความชื่นชอบเป็นพิเศษ
2. กิจกรรมรณรงค์หาเสียง (Campaign Activity)

การที่พลเมืองได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งนั้นทำให้สามารถเพิ่มอิทธิพลเหนือผลการเลือกตั้งได้โดยการกำหนดคะแนนเสียงให้แก่ผู้สมัครคนใดคนหนึ่งไว้ก่อน และมีอิทธิพลต่อผู้นำได้เช่นเดียวกับกิจกรรมการลงคะแนนเสียง
3. การติดต่อขั้นต้นของพลเมือง (Citizen Activity)

การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้หมายถึง การติดต่อเผชิญหน้าของบุคคลที่มีต่อรัฐบาลหรือหน่วยงานของรัฐบาล ซึ่งเป็นการกระทำตามลำพังโดยตัดสินใจเกี่ยวกับเวลา เป้าหมาย และ

เนื้อหาของสาระของการเข้ามีส่วนร่วมเอง การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้สามารถคาดเดาในผลประโยชน์ได้มาก เนื่องจากบุคคลสามารถตัดสินใจเลือกเรื่องที่จะติดต่อโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ภายใต้สภาพแวดล้อมนั้นๆ

4. กิจกรรมที่ร่วมมือกันของชุมชนหรือองค์การทางสังคม (Cooperative Activity)

ลักษณะของการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้คือการกระทำร่วมกันเป็นกลุ่มหรือกลุ่มองค์กรในเรื่องเกี่ยวกับปัญหาการเมือง และสังคมเพื่อที่จะมีอิทธิพลเหนือการดำเนินงานของรัฐบาล การกระทำดังกล่าวอาจเกิดขึ้นเวลาใดก็ได้ และจะเกี่ยวกับปัญหาใดของกลุ่มก็ได้ การมีส่วนร่วมทางการเมือง ในรูปแบบนี้มีอิทธิพลต่อรัฐบาลมากกว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบการติดต่อขั้นต้นของประชาชนเนื่องจากมีคนจำนวนมากเข้าร่วม

การจำแนกรูปแบบและกิจกรรมในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองไว้โดยใช้แนวคิดของ Mibrath มี 6 รูปแบบ คือ

1. การเลือกตั้ง

การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นรูปแบบในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่แยกจากกิจกรรมเกี่ยวกับการรณรงค์หาเสียง และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองแต่รวมได้รับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความรักชาติซึ่งแสดงออกโดยการเคารพธงชาติ การเสียภาษี การเคารพกฎหมาย และสนับสนุนให้ประเทศต้านสงคราม

2. เป็นเจ้าหน้าที่พรรคและเจ้าหน้าที่รณรงค์หาเสียง

การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ หมายถึง การเข้าร่วมในพรรคการเมืองทั้งในช่วงระหว่างการเลือกตั้งและในการเลือกตั้ง ขอบเขตของกิจกรรมได้แก่ การมีบทบาทในการรณรงค์หาเสียง บริจาคเงินช่วยเหลือพรรคหรือผู้สมัคร ชักชวนประชาชนไปลงทะเบียนเพื่อสิทธิในการลงคะแนนเสียง เข้าร่วมและสนับสนุนพรรคการเมือง พยายามชักชวนประชาชนให้ลงคะแนนเสียงแก่พรรคการเมืองหรือผู้สมัครที่ตนชอบ การลงสมัครรับเลือกตั้งและการร่วมมือกับกลุ่มต่าง ๆ ในการปรับปรุงความเป็นอยู่ของชุมชน

3. เป็นผู้ที่มีบทบาทในชุมชน

ขอบเขตของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ ได้แก่การรวมกันขึ้นมา เพื่อให้แก้ไขปัญหาดังกล่าว การทำงานร่วมกับกลุ่มที่ทำงานเกี่ยวกับสังคม การเป็นสมาชิกที่มีความกระตือรือร้นขององค์การที่มีบทบาทเกี่ยวกับกิจการสาธารณะอื่นๆ และติดต่อกับทางราชการในเรื่องปัญหาสังคม

4. มีการติดต่อกับทางราชการ

การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้เป็นเรื่องเฉพาะเช่น การติดต่อกับทางราชการในเรื่องภาษี การทำถนน การตรวจสอบความมั่นคงทางสังคม เป็นต้น การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองแบบนี้มีผลโดยตรงต่อบุคคลนั่นเองเท่านั้น การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบดังกล่าวนี้เกือบจะไม่ใช้การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ตามความหมายที่แท้จริงเรียกการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองแบบนี้ว่า “การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแคบ” (parochial Participation)

5. เป็นผู้ประท้วง

การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบนี้ คือ การเข้าร่วมเดินขบวนตามถนนหรือก่อให้เกิดการจลาจล (ถ้าจำเป็น) เพื่อบังคับให้รัฐแก้ไขบางสิ่งบางอย่างซึ่งเกี่ยวข้องกับการเมืองให้ถูกต้องประท้วงอย่างแข็งขัน และเปิดเผยต่อสาธารณะชนถ้ารัฐบาลกระทำในสิ่งที่ผิดศีลธรรม การเอาใจใส่ต่อการชุมนุมประท้วง เข้าร่วมกับกลุ่มประท้วงรับบาล การปฏิเสธการยอมรับกฎหมายที่ไม่ยุติธรรม

6. เป็นผู้สื่อข่าว

การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบเป็นลักษณะของผู้สื่อข่าวสาร มีขอบเขตกิจกรรม ดังนี้คือ การเก็บรักษาข้อมูลเกี่ยวกับการเมือง การส่งจดหมายสนับสนุนผู้นำ เมื่อเขาทำความดี การเข้าร่วมแก้ปัญหาการเมือง การให้ข้อมูล ความรู้เกี่ยวกับการเมืองแก่เพื่อนในชุมชนที่อาศัยอยู่ การให้ความสนใจกับทางราชการ และเขียนจดหมายถึงบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ กิจกรรมแต่ละอย่าง ต้องการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกันภายในชุมชน ผู้ที่เข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองรูปแบบการสื่อข่าวสาร มักเป็นผู้มีการศึกษาสูงมีข้อมูลเกี่ยวกับการเมืองมากและมีความสนใจการเมืองมากด้วยผู้สื่อข่าวสารทางการเมืองจะวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลมากกว่าพวกเจ้าหน้าที่ ของพรรค หรือ ผู้รักชาติ แต่จะไม่แสดงออกด้วยกิจกรรมประท้วง

ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

Roth and Wilson (1980 อ้างใน ถวิลฤดี บุรีกุล 2546 :62) แบ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. ระดับต่ำ หรือกลุ่มผู้ดู (Onlookers) ได้แก่ การให้ความสนใจต่อข่าวสาร และการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การถกเถียงปัญหาทางการเมือง การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การพยายามชักจูงให้ผู้อื่นเห็นด้วยกับจุดยืนทางการเมืองของตน การเป็นสมาชิกกลุ่มผลประโยชน์และการร่วมชุมนุมทางการเมือง

2. ระดับกลางหรือระดับผู้ที่มีส่วนร่วม (Participants) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในโครงการของชุมชน การมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจกรรมของกลุ่มผลประโยชน์ การเป็นสมาชิกพรรคการเมืองที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของพรรคการเมือง และการช่วยรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง

3. ระดับสูงหรือระดับนักกิจกรรม (Activists) ได้แก่ การเป็นผู้นำกลุ่มผลประโยชน์ การมีตำแหน่งและทำงานเต็มเวลาให้แก่พรรคการเมือง การได้รับเสนอชื่อให้เข้าแข่งขันเพื่อชิงตำแหน่งทางการเมือง และการได้รับตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งสามระดับนี้เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในประเทศไทย

ทั้งนี้ การวัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่ง ในด้านการสำรวจเพื่อเป็นฐานข้อมูลและยังนำไปสู่การสร้างแนวทางการพัฒนาหรือส่งเสริมศักยภาพด้านกระบวนการประชาธิปไตย ดังเช่นการแบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนของสถาบันพระปกเกล้า(สถาบันพระปกเกล้า,2548) ที่จัดแบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเรียงจากต่ำสุดไปหาสูงสุด ได้แก่

1. ระดับการให้ข้อมูล
2. ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน
3. ระดับการปรึกษาหารือ
4. ระดับการวางแผนร่วมกัน
5. ระดับการร่วมปฏิบัติ
6. ระดับการร่วมตรวจสอบ ประเมินผล
7. ระดับการควบคุมโดยประชาชนเป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมโดยประชาชน เพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด เช่น การลงประชามติ เป็นต้น

สำหรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น นักรัฐศาสตร์มีข้อสรุปพฤติกรรมที่มีส่วนร่วมทางการเมือง ดังแสดงในตารางที่ 1

ผู้ที่มีส่วนร่วมทางการเมืองมาก	ผู้ที่มีส่วนร่วมทางการเมืองน้อย
1. ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง	1. ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ
2. เพศชาย	2. เพศหญิง
3. ผู้ที่มีความสัมพันธ์กับพรรคการเมือง	3. ผู้ที่ไม่มีความสัมพันธ์กับพรรคการเมือง
4. ผู้ที่อยู่ในวัยกลางคน (40-50 ปี)	4. ผู้ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวและคนมีอายุ (ต่ำกว่า 40 ปีสูงกว่า 50 ปี)
5. ผู้ที่อยู่ในกลุ่มที่มีพลังกดดันทางการเมือง	5. ผู้ที่อยู่ในกลุ่มที่ไม่มีพลังกดดันทางการเมือง
6. ผู้ที่มีความผูกพันต่อกลุ่ม	6. ผู้ที่ไม่มีความผูกพันต่อกลุ่ม

ตารางที่ 1 แสดงเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

ในเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 76 อธิบายว่ารัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองรวมทั้งตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับและในมาตรา 327 (7) อธิบายเรื่องการรับรองและการแต่งตั้งผู้แทนองค์การเอกชนเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบการเลือกตั้งและมาตรา 328 (1) อธิบายเรื่องการจัดตั้งพรรคการเมือง ทั้งนี้ประชาชนทุกคนสามารถเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองได้ทั้งในส่วนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการได้และถือเป็นหน้าที่ ที่ประชาชนต้องมีบทบาททางการเมืองเพราะประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ตามมาตรา 3 และในระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยทุกท่านคงทราบแล้วว่าการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยหมายถึง การปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน (government of people ,by the people , and for the people) อำนาจอสูงสุดเป็นของปวงชนชาวไทย ดังนั้นกิจกรรมทางการเมืองการปกครองเป็นหน้าที่ที่ทุกคนต้องเอาใจใส่รับผิดชอบบ้านเมืองร่วมกัน จะหลีกเลี่ยง หรือปฏิเสธให้พ้นความรับผิดชอบของตนไม่ได้ ดังนั้นการเมืองจึงเป็นเรื่องของทุกคน การมีส่วนร่วมทางการเมืองอาจแยกประเด็นศึกษาเป็นสองรูปแบบง่ายๆ คือ

1. การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบเป็นทางการ ได้แก่

1.1 การไปใช้สิทธิเลือกตั้งทั้งในระดับชาติ เช่น การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเลือกตั้งวุฒิสมาชิกและในระดับท้องถิ่น เช่น การเลือกตั้งสมาชิกเทศบาล การเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

1.2 การใช้สิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นเรื่องต่างๆทางการเมือง

1.3 การจัดตั้งหรือการสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองหรือสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา

1.4 การรวมตัวกันในการจัดตั้งกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ

1.5 การเข้าร่วมในการทำประชาพิจารณ์ ทั้งนี้กิจกรรมใดๆ ต้องกระทำโดยสมัครใจปราศจากสินจ้างใดๆ กระทำโดยจิตวิญญาณประชาธิปไตย

2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่

2.1 การเข้าร่วมในการเดินขบวนเพื่อให้ปัญหาต่างๆได้รับการพิจารณา โดยปราศจากการครอบงำทางความคิด

2.2 การชุมนุมประท้วง ทั้งนี้โดยปราศจากอาวุธและสงบ

2.3 การรวมพลังกันนัดหยุดงาน เพื่อให้รัฐบาลเห็นความสำคัญของเรื่องนั้นๆ

2.4 การนั่งคุกเข่าในสภากาแฟ ในเรื่องปัญหาของบ้านเมืองกิจกรรมต่างๆ จัดเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยทั้งสิ้นซึ่งประชาชนในชาติต้องรู้และเข้าใจบทบาททางการเมืองของตนตามกรอบแห่งกฎหมาย เมื่อนั้นการเมืองก็จะเป็นของเราทุกคนไม่ใช่ของกลุ่มหรือพรรคใดๆ คนไทยทุกคนต้องเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ในที่นี้ ผู้วิจัยจึงได้แบ่งระดับการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อใช้แปลผลการวิจัยออกเป็น 3 ระดับ ตามที่ Campbell และคณะ ได้แบ่งไว้ดังนี้

การมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับสูง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับปานกลาง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับต่ำ

การมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีในหลายระดับและรูปแบบ ซึ่งมีผู้ให้คำอธิบายไว้ดังนี้

โรเบิร์ตส (Roberts, 1971 : 145) นักรัฐศาสตร์ชาวอังกฤษเห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองหมายถึงกิจกรรมโดยสมัครใจของแต่ละบุคคลในกิจการทางการเมือง รวมทั้งการลงคะแนนเสียง การเป็นสมาชิก และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มการเมืองเช่น ความเคลื่อนไหวของพรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ เจ้าหน้าที่สถาบันการเมือง กิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ เช่น การอภิปรายทางการเมืองหรือร่วมฟังเหตุการณ์ทางการเมือง การชักชวนทางการเมืองของเจ้าหน้าที่หรือสมาชิกของกลุ่มการเมือง

แม็ค ครอสกี (Mc Crosky, 1968 : 252-253) เห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองคือกิจกรรมต่าง ๆ โดยสมัครใจ ซึ่งสมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมโดยตรงหรืออ้อมในการเลือกผู้ปกครองประเทศ การกำหนดนโยบายสาธารณะ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง การติดตามข่าวสาร การอภิปราย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเข้าร่วมประชุม การบริจาคเงินและการติดต่อกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ลักษณะความกระตือรือร้นของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง อาจพิจารณาได้จากการสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการ ลงคะแนนเสียงตามบัญชี การเขียนและการกล่าวสุนทรพจน์ การรณรงค์หาเสียง การแข่งขันกันเป็นเจ้าหน้าที่พรรคหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่ไม่รวมถึงกิจกรรมที่ไม่สมัครใจ เช่น การเสียภาษี การเป็นทหาร และหน้าที่ด้านตุลาการ

มิลเบรท (Milbrath, 1977 : 12) ได้จำแนกรูปแบบในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองออกเป็น 6 รูปแบบด้วยกัน คือ

1. การเลือกตั้ง
2. การเป็นเจ้าหน้าที่พรรคและเจ้าหน้าที่รณรงค์หาเสียง
3. การเป็นผู้มีบทบาทในชุมชน
4. การมีบทบาทในการติดต่อราชการ
5. การเป็นผู้ประท้วง
6. การแนะนำวิพากษ์วิจารณ์ และแสดงความคิดเห็นทางการเมือง

ฮันติงตันและโดมิงเก (Huntington and Dominguez, 1975 : 33) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่ากิจกรรมหรือการกระทำของประชาชนที่ต้องการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล โดยที่การกระทำหรือความพยายามนั้นเป็นไปได้ถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมายใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง สำเร็จหรือล้มเหลว ทั้งที่สมัครใจและไม่สมัครใจ รวมถึงการเลือกตั้ง การร่วมในการรณรงค์หาเสียง การรวมตัวเพื่อโน้มน้าวหรือกดดันรัฐบาล การประท้วงและการใช้กำลังรุนแรง

ไวเนอร์ (Weiner, 1971 : 161-163) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า หมายถึงการปฏิบัติการโดยสมัครใจใด ๆ (Any Voluntary Actions) ไม่ว่าจะเป็ผลสำเร็จหรือไม่มีการจัดองค์การหรือไม่มี เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่อง และจะใช้วิธีการที่ถูกต้องยอมรับ (ตามกฎหมาย) หรือไม่ก็ตามโดยมุ่งไปในประเด็นที่จะไปมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายสาธารณะการบริหารนโยบายสาธารณะและการเลือกตั้งผู้นำทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็ระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติก็ตาม

โบรมาจ (Bromage , 1950 : 252) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองมีลักษณะ 3 ประการ คือ

1. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (Voting)
2. การใช้วิธีบังคับหรือชักจูงอย่างไม่เป็นทางการ (Informed Method of Pressure and Persuasion) ได้แก่ การแสดงความคิดเห็นโดยตรงหรือทางจดหมาย โทรศัพท์ และการเดินขบวน หรือการจลาจล

3. การดำเนินการอย่างเป็นทางการ (Formal Actions) ได้แก่ การใช้สิทธิที่มีอยู่ตามรัฐธรรมนูญ เช่น การริเริ่มกฎหมาย การแสดงประชามติ

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมทางการเมืองหมายถึงกิจกรรมทั้งปวงของพลเมือง ซึ่งต้องการมีอิทธิพลต่อรัฐบาลและการเมือง โดยที่การกระทำหรือความพยายามนั้นเป็นไปได้ทั้งถูกต้องหรือไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง สำเร็จหรือล้มเหลว กิจกรรมดังกล่าวอาจเป็นกิจกรรมระดับชาติหรือท้องถิ่นก็ได้

ไนย์ และ เวอร์บา (Nie and Verba , 1977 : 9) ได้จำแนกรูปแบบและกิจกรรมในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองไว้ 4 รูปแบบ คือ

1. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
2. การเข้าร่วมในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง
3. การพยายามมีอิทธิพลต่อกระบวนการทางการเมืองโดยลำพังของปัจเจกบุคคล
4. การพยายามมีอิทธิพลต่อกระบวนการทางการเมือง โดยการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มมีอิทธิพล

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนนอกจากจะมีความสำคัญต่อความรู้ ความเข้าใจ ความสนใจแล้ว ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยประสบความสำเร็จ ถ้ารัฐบาลได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง จะเป็นผลให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและยังรวมถึงการไปใช้สิทธิเลือกตั้งโดยประชาชนสามารถเลือกผู้แทนที่ตนคิดว่าสามารถเป็นผู้ดำเนินการทางการเมืองแทนตนได้

นอกจากนี้ การทำหน้าที่ของสถาบันสื่อมวลชนในด้านการเมืองการปกครองของประชาชนสามารถสรุปได้ดังนี้คือทำให้เกิดความสนใจการเสนอข่าวสารเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งในแง่ตัวบุคคลซึ่งเป็นผู้นำนโยบาย ความคิดเห็น เป็นประจำ สม่ำเสมอและต่อเนื่องยอมทำให้ประชาชนได้รับข่าวสารด้านการเมืองการปกครองโดยอัตโนมัติและค่อย ๆ สะสมจนเกิดเป็นความสนใจขึ้น จนกระทั่งทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจเนื่องจากเรื่องของการเมืองการปกครองเป็นเรื่องที่ค่อนข้างสลับซับซ้อนและเข้าใจยากสำหรับคนทั่วไปการได้รับข่าวสารอยู่เป็นประจำจากสื่อมวลชนทั้งทางหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ นิตยสาร อินเทอร์เน็ตหรือจากสื่อบุคคลต่าง ๆ จะช่วยอธิบายเรื่องการเมืองการปกครองซ้ำแล้วซ้ำเล่า ย่อมเป็นโอกาสที่ดีที่จะทำให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจที่ละเอียดจนถึงขั้นใช้งานได้และทำให้เกิดทัศนคติ การนำเสนอข่าวสาร ความคิดเห็นและข้อโต้แย้งทางการเมืองการปกครองของสื่อมวลชนจะสามารถช่วยกำหนดทัศนคติ ค่านิยมและการตัดสินใจแก่ประชาชนได้และทำให้เกิดการปฏิบัติเมื่อประชาชนเกิดความรู้ ความเข้าใจ ยอมรับทัศนคติใหม่ เกิดความทะเยอทะยานแล้วสื่อมวลชนก็ทำหน้าที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะกระตุ้นให้ประชาชนลงมือปฏิบัติต่อไปไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการวิพากษ์วิจารณ์ การแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นทางการเมืองหรือนโยบายการปกครองของรัฐบาลและพรรคฝ่ายค้าน การมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น การแสดงสาธารณสมบัติ เป็นต้น (ปรมะ สตะเวทิน, 2524, หน้า 42)

นอกจากสถาบันสื่อมวลชนจะสามารถช่วยพัฒนาประชาชนได้แล้ว สถาบันสื่อมวลชนยังมีบทบาทในการพัฒนาสถาบันการเมืองและการปกครองในประเทศได้ด้วยไม่ว่าจะเป็นรัฐบาล หน่วยงานราชการ พรรคการเมือง และกลุ่มอิทธิพล โดยการเสนอข่าวสารและความคิดเห็นทั้งนี้เพราะในกระบวนการการเมืองและการปกครองนั้นถือว่าสถาบันสื่อมวลชน เป็นกระบอกเสียงสะท้อนให้สถาบันทางการเมืองการปกครองทราบถึงพฤติกรรมของตน

2.7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชัยวัฒน์ รัฐขจร (2522) ศึกษาวิจัยเรื่อง ความเข้าใจทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีประชาชนอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี พบว่าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย และความกระตือรือร้นในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองและการปกครอง โดยพบว่าเพศชายมีความรู้ความเข้าใจและมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าเพศหญิง ระดับการศึกษาที่มีอิทธิพลต่อความรู้ความเข้าใจและมีส่วนร่วมทางการเมืองและการปกครอง โดยผู้ที่มีระดับการศึกษาที่สูงขึ้นจะมีความรู้ความเข้าใจและมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำ

ชฎานิน เจริมมาก (2547) ศึกษาวิจัยเรื่อง การแสวงหาข่าวสารทางการเมือง จิตสำนึกประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้่านนิตยสารแนวการเมืองเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าประเด็นเนื้อหาสำคัญที่นำเสนอในนิตยสารแนวการเมือง ได้แก่ การเคลื่อนไหวของพรรคการเมืองหรือนักการเมืองซึ่งมีได้เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของรัฐบาลหรือฝ่ายค้านโดยตรง การเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นและระดับต่างประเทศ และเหตุการณ์ทั่วไปทางการเมือง กลุ่มตัวอย่างมีการแสวงหาข่าวสารทางการเมืองในระดับต่ำ จิตสำนึกประชาธิปไตยอยู่ในระดับสูง มีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงมาก กลุ่มตัวอย่างมีการแสวงหาข่าวสารทางการเมืองแตกต่างกันตามเพศ และอายุ มีต่ำ จิตสำนึกประชาธิปไตยแตกต่างกันตามเพศ ระดับการศึกษา และรายได้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกัน

ตามอาชีพ การแสวงหาข่าวสารทางการเมืองไม่มีความสัมพันธ์กับจิตสำนึกประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมือง จิตสำนึกประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

เจตน์ศักดิ์ แสงสิงแก้ว (2523) ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสื่อสารกับกระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองของประชาชนในท้องที่บางชั้นเขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร โดยศึกษาเปรียบเทียบจากกลุ่มตัวอย่างผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรรม และกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพในโรงงานอุตสาหกรรม พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมากที่สุดคือการสื่อสารในกลุ่มเพื่อน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้าใจในเรื่องการเมืองแบบประชาธิปไตยมากที่สุดได้แก่การอ่านหนังสือพิมพ์ รองลงมาคือการสื่อสารในกลุ่มเพื่อนและการศึกษาตามลำดับ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสนใจทางการเมืองมากที่สุดคือการเปิดรับสื่อมวลชน รองลงมาคือการมีประสบการณ์ทางการเมืองและการสื่อสารระหว่างบุคคลตามลำดับ

ปกรณ์ คุณารักษ์ (2523) ศึกษาวิจัยเรื่อง ความเข้าใจ ทัศนคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม พบว่าเพศชายเข้าใจและมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าเพศหญิง อีกทั้งปัจจัยเกี่ยวกับระดับภูมิหลังทางสังคมเศรษฐกิจของครอบครัวนิสิตไม่มีอิทธิพลต่อความเข้าใจ ทัศนคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิต

เสนห์ นนทะโชติ (2526) ศึกษาวิจัยเรื่อง การสื่อสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชนบทไทย บ้านวังคล้า อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา พบว่าผู้มีระดับการสื่อสารทางการเมืองสูงมีแนวโน้มจะมีระดับการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองค่อนข้างสูงกว่าผู้มีระดับการสื่อสารทางการเมืองต่ำ บุคคลที่ใช้ช่องทางการเปิดรับสื่อมวลชนในการรับข่าวสารทางการเมืองมีแนวโน้มที่จะมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงกว่าผู้ใช้ช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคล ในขณะที่ผู้มีระดับการศึกษาทางการเมืองค่อนข้างต่ำ มักเข้าร่วมทางการเมืองโดยการชักจูงระดมพลจากผู้อื่น และผู้ที่เปิดรับสื่อมวลชนสูงกว่าการสื่อสารระหว่างบุคคลจะเข้าร่วมทางการเมืองด้วยสำนักของตนต่างกับผู้ที่ได้รับข่าวสารจากการสื่อสารระหว่างบุคคลสูงกว่าสื่อมวลชนจะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการชักจูงระดมพลจากผู้อื่น

พรทิพย์ เย็นจะบก (2527) ศึกษาวิจัยเรื่อง การเปิดรับข่าวสารการเมืองจากสื่อมวลชนกับพฤติกรรมการเมืองของสตรี ศึกษาเฉพาะกรณีเขตเทศบาลนครเชียงใหม่พบว่า สตรีที่มีการศึกษาและอาชีพแตกต่างกัน มีความบ่อยครั้งในการเปิดรับข่าวสารการเมืองแตกต่างกัน อายุและการสื่อสารระหว่างบุคคลมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเมืองในเรื่องการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และการศึกษามีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเมืองในเรื่องของการเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มสตรี

วิชัย โวหารดี (2534) ศึกษาวิจัยเรื่องพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองในระหว่างการศึกษาเสียงเลือกตั้งศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร พ.ศ. 2530 พบว่า ประชาชนรับข่าวสารทางการเมืองผ่านช่องทางสื่อมวลชนประเภทวิทยุมากกว่าสื่อมวลชนประเภทอื่น และมีความถี่ในการเปิดรับข่าวสารมากกว่าสื่ออื่น ๆ การสื่อสารระหว่างบุคคลมีส่วนทำให้ประชาชนได้รับข่าวสารทางการเมืองเพิ่มขึ้น และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองและพบว่าเพื่อนเป็นช่องทางที่สำคัญของข่าวสารการเมืองและยังมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมากกว่าช่องทางอื่น ประชาชนที่มีความรู้สูงมีแนวโน้มในการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากแหล่งข่าวที่หลากหลายและมีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงด้วย ปัจจัยทางประชากรมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยทางการศึกษา อาชีพและรายได้

วิภาดา บุนนาค (2534) ศึกษาวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในชนบท ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอลำลูกเกด จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าระดับการสื่อสาร เพศ อายุและการศึกษาไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสื่อบุคคลและสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่แตกต่างกัน สื่อมวลชนที่เปิดรับบ่อยที่สุดคือวิทยุ ส่วนสื่อบุคคลอื่น คือ เพื่อนบ้าน โดยมีการพูดคุยบ่อยที่สุด

มณฑนา มาศมาลัย (2534) ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนและสื่อบุคคลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ พบว่าการเปิดรับสื่อบุคคลและสื่อมวลชนมีผลต่อความรู้ทางด้านข่าวสารทางการเมืองของสตรี โดยสตรีให้ความสนใจต่อข่าวสารทางการเมืองจากโทรทัศน์มากกว่าสื่อประเภทอื่น ส่วนการสนทนากับบุคคลในครัวเรือนนอกครอบครัวนั้น สตรีใช้การสื่อสารดังกล่าวน้อยกว่าโทรทัศน์ แต่มากกว่าสื่อมวลชนประเภทอื่น ๆ คือ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และนิตยสาร และพบว่าการเปิดรับสื่อมวลชนและสื่อบุคคลไม่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ต้องฤดี ปุณณกันต์ (2534) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเปิดรับการสื่อสารกับการพัฒนาความรู้ ทักษะคิดและพฤติกรรมของประชาชนตามโครงการขยายฐานประชาธิปไตยสู่ปวงชน ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าปริมาณการเปิดรับการสื่อสารจากสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับความรู้ของประชาชนแต่ปริมาณการเปิดรับการสื่อสารจากการสื่อสารระหว่างบุคคลไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ของประชาชน แต่จากปริมาณการเปิดรับการสื่อสารทั้งจากสื่อมวลชนและสื่อสื่อสารระหว่างบุคคลนั้นมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชน

จิตกานต์ ธนาโอฬาร (2536) ศึกษาเรื่องการสื่อสารกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัย : ศึกษาเฉพาะกรณีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่าการเปิดรับสื่อมวลชนและการสื่อสารกับสื่อบุคคล มีผลต่อการพัฒนาทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และพฤติกรรมมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่เปิดรับสื่อมวลชนเพื่อข่าวสารประเภทให้ความบันเทิง ส่วนการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองนั้น นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่ติดตามจากสื่อโทรทัศน์ในระดับค่อนข้างสูงและจากหนังสือพิมพ์และวิทยุในระดับปานกลาง สื่อบุคคลที่นิสิตนักศึกษามีการสื่อสารทางการเมืองด้วยมากที่สุดคือ กลุ่มเพื่อน รองลงมาคือ บุคคลในครอบครัว โดยมีการสื่อสารกับสื่อบุคคลทั้งสองกลุ่มเป็นประจำ ส่วนครู อาจารย์ เป็นสื่อบุคคลที่นิสิตนักศึกษามีการสื่อสารทางการเมืองในระดับค่อนข้างน้อยมาก

จิตติพล ผลพฤกษา (2536) ศึกษาวิจัยเรื่องอิทธิพลของการรับรู้เหตุการณ์ทางการเมืองที่มีผลต่อพฤติกรรมลงคะแนนเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างกัน มีระดับการรับรู้เหตุการณ์ข่าวสารทางการเมืองที่แตกต่างกัน

จริญญา เจริญสุกใส (2538) ศึกษาเรื่อง การเปิดรับข่าวสารทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองกับการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของเยาวชนในกรุงเทพมหานคร ปี 2538 พบว่าการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคลมีความสัมพันธ์กับความรู้และความเข้าใจทางการเมือง ความสนใจทางการเมือง ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง ความไว้วางใจทางการเมือง และความสำนึกทางการเมือง ส่วนการเปิดรับสื่อเฉพาะกิจมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางการเมือง เฉพาะความสำนึกทางการเมืองและความไว้วางใจทางการเมืองเท่านั้น การเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล มีความสัมพันธ์กับการไปใช้สิทธิออกเสียงแต่สื่อเฉพาะกิจไม่มีความสัมพันธ์กับการไปใช้สิทธิออกเสียง ปัจจัยเพศและอาชีพไม่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารทางการเมือง จากสื่อ

ต่างๆของเยาวชน แต่ปัจจัยการศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับการเปิดรับสื่อบุคคล ปัจจัยเพศ อาชีพและการศึกษามีความสัมพันธ์กับทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ความรู้ความเข้าใจทางการเมือง ความสนใจทางการเมือง ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง ความไว้วางใจทางการเมือง และความสัมพันธ์ทางการเมือง

นิลบล ใจอ่อนนุ่ม (2543)) ศึกษาวิจัยเรื่องการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่าการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคลในระดับปานกลาง โดยระดับการเปิดรับแตกต่างกันตามอายุ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ ส่วนการมีส่วนร่วมทางการเมืองกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับต่ำ โดยระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันตามระดับการศึกษาและระดับความเข้าใจวิธีการเลือกตั้งแบบใหม่อยู่ในระดับปานกลาง โดยแตกต่างกันตามอายุ ระดับการศึกษา รายได้และอาชีพ นอกจากนี้การเปิดรับข่าวสารทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองและความเข้าใจวิธีการเลือกตั้งแบบใหม่ ในขณะที่ความเข้าใจวิธีการเลือกตั้งแบบใหม่นั้น ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

พรทิพย์ บุญนิพัทธ์ (2539) ศึกษาวิจัยเรื่องพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ ความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 17 พฤศจิกายน 2539 ของนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงพบว่าลักษณะทางประชากรต่างกันมีพฤติกรรมการเปิดรับสื่อต่างกัน โดยลักษณะประชากรมีความสัมพันธ์กับความรู้และพฤติกรรมการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่พฤติกรรมการเปิดรับสื่อไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้ปานกลาง โดยระดับการเปิดรับแตกต่างกันตามอายุ ระดับการศึกษารายได้และอาชีพ ส่วนการมีส่วนร่วมทางการเมืองกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในระดับต่ำ โดยระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันตามระดับการศึกษาและในระดับความเข้าใจวิธีการเลือกตั้งแบบใหม่ของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลาง โดยแตกต่างกันตามอายุ ระดับการศึกษา รายได้และอาชีพ

อัจฉราภรณ์ สามิภักดิ์ (2539) ศึกษาวิจัยเรื่องพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารกับความรู้ ทัศนคติและการมีส่วนร่วมส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนทั้งในระบบ/นอกระบบการศึกษา พบว่าเยาวชนทั้งในระบบการศึกษามีพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารกับความรู้ ทัศนคติและการมีส่วนร่วมส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยแตกต่างกันกับเยาวชนนอกระบบการศึกษา แต่พฤติกรรมการมีส่วนร่วมส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกัน พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยผ่านสื่อวิทยุและสื่อสิ่งพิมพ์ของเยาวชนทั้งสองกลุ่มไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ส่วนพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารผ่านสื่อโทรทัศน์ของเยาวชนทั้งสองกลุ่มมีความสัมพันธ์กับความรู้เกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนทั้งสองกลุ่มไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยของเยาวชนทั้งสองกลุ่มมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้การเปิดรับข่าวสารผ่านสื่อโทรทัศน์จะมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยมากที่สุด รองลงมาคือสื่อวิทยุและสื่อสิ่งพิมพ์ตามลำดับ

อุษา โหระเรื่อง (2540) ศึกษาเรื่องการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐพบว่า นักศึกษาเปิดรับข่าวสารการเมืองจากสื่อมวลชนมากกว่าสื่อบุคคลและมีส่วนร่วมทางการเมืองระดับค่อนข้างต่ำ ระดับการเปิดรับ

ข่าวสารและการมีส่วนร่วมทางการเมือง แตกต่างกันตามเพศ กลุ่มสาขาวิชาและสถานภาพการทำงาน ระดับการเปิดรับข่าวสารทางการเมืองของนักศึกษาที่มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาโดยมีค่าต่ำถึงปานกลาง

ยุทธพร อิศรชัย (2544)) ศึกษาเรื่องอินเทอร์เน็ตกับการเมืองไทย พบว่าการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตและการตัดสินใจของผู้ลงคะแนนเสียงมีความสัมพันธ์กับเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ พรรคการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่ได้ใช้สื่ออินเทอร์เน็ตในการรณรงค์หาเสียงเพื่อสร้างภาพลักษณ์ทางการเมืองโดยตรง แต่อาจจะมีผลในทางอ้อมและสื่ออินเทอร์เน็ตมีประสิทธิภาพในการสร้างภาพลักษณ์ทางการเมือง การใช้สื่ออินเทอร์เน็ตในทางการเมืองช่วยพัฒนาการเมืองในด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งการช่วยเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองระหว่างสถาบันทางการเมืองกับประชาชนและระหว่างประชาชนด้วยกันเองของคนไทยและระบบการตรวจสอบควบคุมการรณรงค์หาเสียงผ่านสื่ออินเทอร์เน็ตยังไม่มีประสิทธิภาพแต่ควรใช้การควบคุมทางสังคมมากกว่ามาตรการทางกฎหมายและแนวโน้มในอนาคตควรมีการนำอินเทอร์เน็ตมาใช้ในการพัฒนาการเมือง

สิทธิรัตน์ มานิตกุล (2538) ทำการศึกษาเรื่องการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ พบว่าข้าราชการสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติมีการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองในระดับปานกลางและมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับปานกลาง ระดับการศึกษาและอายุราชการมีความสัมพันธ์กับการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองในระดับสูงทางบวกระดับตำแหน่งมีความสัมพันธ์กับการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองในระดับปานกลางทางบวก ระดับตำแหน่งมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูงมากทางบวก

ศุภพรรัตน์ สุขพุ่ม (2546) ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของประชากรกรุงเทพมหานครต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี พบว่าประชากรในกรุงเทพมหานครมีความคิดเห็นที่สตรีมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีมีเพียง 4 ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยตัวแปรการรับรู้ข่าวสารทางการเมือง และตัวแปรการเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงบวก ส่วนตัวแปรรายได้ และตัวแปรการเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงลบ

ลาซาร์สเฟลด์ และคณะ (Lazarsfeld et al) ได้วิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมืองในการเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาในปี 1940 พบว่าสื่อมวลชนไม่ได้มีอิทธิพลในการออกเสียงโดยตรงแต่ข่าวสารจะไหลผ่านจากสื่อมวลชนไปยังผู้นำความคิดเห็นในลักษณะการสื่อสารแบบ 2 จังหวะ (Two-step Flow of Communication) ซึ่งมีผลต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้งหรือการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมาก ซึ่งต่อมาได้มีการวิจัยซ้ำ และได้ผลยืนยันจนกลายเป็นทฤษฎีคลาสสิกที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน

เดเนียล เลอร์เนอร์ (Daniel Lerner, 1968) ทำการศึกษาที่ประเทศแถบตะวันออกกลาง ในปี 1950 พบว่าเมื่อมีการขยายตัวของชุมชนจนกลายเป็นเมืองจะช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านการเรียนรู้ กล่าวคือระดับการรู้หนังสือที่สูงขึ้นจะทำให้การเปิดรับสื่อมวลชนแพร่หลายมากขึ้นในทำนองเดียวกัน เมื่อชุมชนมีความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีจากการพัฒนาอุตสาหกรรมมากขึ้น สังคมจะขยายขอบข่ายของสื่อมวลชนและการขยายตัวของสื่อมวลชนนี้เองจะช่วยยกระดับการรู้หนังสือมากขึ้นด้วย ซึ่งจะกระตุ้นให้ความสนใจเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการเมืองมากขึ้นด้วย

บีเกอร์และเพรสตัน (Becker & Preston, 1969 : 197-209) พบว่าการใช้สื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับกิจกรรมทางการเมือง คือผู้ที่สนใจกิจกรรมทางการเมือง คือผู้ที่สนใจกิจกรรมทางการเมืองหรือเคยร่วมในกิจกรรมทางการเมืองจะสนใจข่าวสารทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่ไม่เคยร่วมและพบด้วยว่าผู้ที่มีความศรัทธาในระบบการเมืองว่าจะมีส่วนช่วยสังคมได้จะเป็นผู้ที่มีการศึกษาสูง มีฐานะทางเศรษฐกิจดีและเป็นผู้ที่ติดตามข่าวสารทางการเมืองอยู่เสมอ

เอเวอร์เรท เอ็ม โรเจอร์ส (Evertte M. Rogers, 1969) ศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อความทันสมัยพบว่า การเปิดรับสื่อมวลชนเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อความทันสมัย ทั้งนี้เพราะบุคคลที่รู้หนังสือมีการศึกษาดี มีสถานภาพทางสังคมสูง มีอายุพอสมควรและมีประสบการณ์ภายนอกสังคมจะเปิดรับสื่อมวลชน และจากการเปิดรับสื่อมวลชนนี้เองนำมาซึ่งความเป็นคนทันสมัยคือความสามารถเข้าใจบทบาทของผู้อื่นได้ มีความกล้าที่จะยอมรับนวัตกรรม มีความรู้ด้านการเมือง มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และความมุ่งหวังด้านการศึกษาและอาชีพด้วย

เซฟฟี วอร์ด และทิฟตัน (Chaffee, Ward and Tipton, 1970) ศึกษาถึงการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับข่าวสารบ้านเมืองซึ่งจะนำไปสู่การมีความรู้เรื่องการเมืองโดยทดลองกับนักศึกษาของ Wisconsin ก่อนและหลังการเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาในปี 1968 โดยการเปรียบเทียบผลปรากฏว่าการใช้สื่อทำให้เกิดความรู้ทางการเมืองในระหว่างที่มีการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งมากกว่าในระยะที่การเลือกตั้งผ่านไปแล้ว

ไมเคิล อี บิชอป (Michael E. Bishop, 1973) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านภูมิหลังของบุคคลกับความรู้ในข่าวสารทางการเมือง พบว่าตัวแปรทางด้านภูมิหลังซึ่งได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ และการศึกษานั้นมีความสัมพันธ์กับความรู้ในข่าวสารการเมืองของบุคคล